

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

3 martie 2020 *

„Trimitere preliminară – Protecția consumatorilor – Directiva 93/13/CEE – Clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii – Contract de împrumut ipotecar – Rată variabilă a dobânzii – Indice de referință aplicat împrumuturilor ipotecare ale caselor de economii – Indice care decurge dintr-un act cu putere de lege sau dintr-un act administrativ – Introducere unilaterală de către profesionist a unei asemenea clauze – Controlul transparenței exercitat de instanța națională – Consecințele constatării caracterului abuziv al clauzei”

În cauza C-125/18,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (Tribunalul de Primă Instanță nr. 38 din Barcelona, Spania), prin decizia din 16 februarie 2018, primită de Curte în aceeași zi, în procedura

Marc Gómez del Moral Guasch

împotriva

Bankia SA,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, doamna R. Silva de Lapuerta, vicepreședinte, domnii J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, E. Regan, M. Safjan și S. Rodin (raportor), președinți de cameră, domnii L. Bay Larsen, T. von Danwitz, D. Šváby și F. Biltgen, doamna K. Jürimäe și domnul C. Lycourgos, judecători,

avocat general: domnul M. Szpunar,

grefier: doamna L. Carrasco Marco, administratoare,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 25 februarie 2019,

luând în considerare observațiile prezentate:

- pentru Gómez del Moral Guasch, de J.M. Erausquin Vázquez, de A. Benavente Antolín, de M. Ortiz Pérez și de S. Moreno de Lamo, abogados;
- pentru Bankia SA, de R. Fernández-Aceytuno Sáenz de Santamaría, de F. Manzanedo González, de M. Muñoz García-Liñán, de V. Rodríguez de Vera Casado, de L. Briones Bori și de A. Fernández García, abogados;

* Limba de procedură: spaniola.

- pentru guvernul spaniol, de M. J. García-Valdecasas Dorrego și de J. Rodríguez de la Rúa Puig, în calitate de agenți;
- pentru guvernul Regatului Unit, de S. Brandon, în calitate de agent, asistat de A. Howard, barrister;
- pentru Comisia Europeană, de N. Ruiz García, de J. Baquero Cruz și de C. Valero, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 10 septembrie 2019,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea Directivei 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2 p. 273), în special a articolului 1 alineatul (2), a articolului 4 alineatul (2), a articolului 6 alineatul (1), a articolului 7 alineatul (1) și a articolului 8 din această directivă.
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între domnul Marc Gómez del Moral Guasch, pe de o parte, și Bankia SA, pe de altă parte, în legătură cu clauza referitoare la rata variabilă a dobânzii și remuneratorie cuprinsă în contractul de împrumut ipotecar încheiat între aceste două părți.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

- 3 Al douăzeci și patrulea considerent al Directivei 93/13 prevede că „autoritățile judiciare sau administrative din statele membre trebuie să aibă la dispoziție mijloace adecvate și eficiente pentru a împiedica aplicarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii”.
- 4 Articolul 1 alineatul (2) din această directivă prevede:

„Dispozițiile prezentei directive nu se aplică clauzelor contractuale care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii sau dispozițiile ori principiile din convențiile internaționale la care statele membre sau [Uniunea Europeană] sunt părți, în special în domeniul transportului.”

- 5 Articolul 4 din directiva menționată prevede:

„(1) Fără să aducă atingere articolului 7, caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.

(2) Aprecierea caracterului abuziv al clauzelor nu privește nici definirea obiectului contractului, nici caracterul adecvat al prețului sau remunerației, pe de o parte, față de serviciile sau de bunurile furnizate în schimbul acestora, pe de altă parte, în măsura în care aceste clauze sunt exprimate în mod clar și inteligibil.”

6 Potrivit articolului 5 din aceeași directivă:

„În cazul contractelor în care toate clauzele sau o parte a acestora sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie întotdeauna redactate într-un limbaj clar și inteligibil. În cazul în care există îndoieli cu privire la sensul unei clauze, prevalează interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator. [...]”

7 Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 prevede:

„Statele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau un furnizor, în conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator, iar contractul continuă să angajeze părțile prin aceste clauze, în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive.”

8 Potrivit articolului 7 alineatul (1) din această directivă:

„Statele membre se asigură că, în interesul consumatorilor și al concurenților, există mijloace adecvate și eficace pentru a preveni utilizarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii de către vânzători sau furnizori.”

9 Articolul 8 din directiva menționată prevede:

„Statele membre pot adopta sau menține cele mai stricte dispoziții compatibile cu tratatul în domeniul reglementat de prezenta directivă, pentru a asigura consumatorului un nivel maxim de protecție.”

10 Anexa la Directiva 93/13, care conține o listă orientativă a clauzelor care pot fi considerate abuzive, are următorul cuprins:

„1. Clauzele care au ca obiect sau ca efect:

[...]

- (l) prevederea ca prețul bunurilor să fie stabilit în momentul livrării sau acordarea posibilității unui vânzător de bunuri sau unui furnizor de servicii să crească prețul acestora fără să îi acorde cumpărătorului, în ambele cazuri, dreptul corespondent de a anula contractul, în cazul în care prețul final este prea ridicat în comparație cu prețul convenit la încheierea contractului;

[...]

2. Domeniul de aplicare al literelor (g), (j) și (l)

[...]

- (c) Litelele (g), (j) și (l) nu se aplică:

- tranzacțiilor cu valori mobiliare, instrumente financiare și alte produse sau servicii, în cazul în care prețul este legat de fluctuațiile cotației bursiere sau a indicelui bursier sau ale unei rate de pe piața financiară pe care vânzătorul sau furnizorul nu le pot controla;

[...]

- (d) Litera (l) nu aduce atingere clauzelor de indexare a prețurilor, în cazurile în care acestea sunt conforme cu legea, cu condiția ca metoda în conformitate cu care variază prețurile să fie descrisă în mod explicit.”

Dreptul spaniol

- 11 Articolul 1303 din Código Civil (Codul civil) prevede:

„Odată constatată nulitatea unei obligații, părțile contractante trebuie să își restituie reciproc bunurile care au făcut obiectul contractului, fructele acestora și prețul însoțit de dobânzi, fără a aduce atingere articolelor următoare.”

- 12 A doua dispoziție adițională a Orden del Ministerio de la Presidencia, sobre transparencia de las condiciones financieras de los préstamos hipotecarios (Ordinul Cancelariei prim-ministrului privind transparența condițiilor financiare ale împrumuturilor ipotecare) din 5 mai 1994 (BOE nr. 112 din 11 mai 1994, p. 14444), astfel cum a fost modificat prin Ordinul ministerial din 27 octombrie 1995 (BOE nr. 261 din 1 noiembrie 1995, p. 31794, denumit în continuare „Ordinul din 5 mai 1994”), dispunea:

„Banca Spaniei, în urma raportului Dirección General del Tesoro y Política Financiera [Direcția Generală a Trezoreriei și Politicii Financiare, Spania], definește prin circulară un ansamblu de indici sau de rate de referință oficiale care pot fi aplicate de entitățile la care se referă articolul 1.1 împrumuturilor ipotecare cu o rată variabilă a dobânzii și publică în mod periodic valoarea acestora.”

- 13 Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (Decretul legislativ regal 1/2007 privind adoptarea textului consolidat al Legii generale privind protecția consumatorilor și a utilizatorilor și al altor legi complementare) din 16 noiembrie 2007 (BOE nr. 287 din 30 noiembrie 2007, p. 49181, denumit în continuare „Decretul legislativ regal 1/2007”) prevede la articolul 8, intitulat „Drepturile fundamentale ale consumatorilor și ale utilizatorilor”, următoarele:

„Drepturile fundamentale ale consumatorilor și ale utilizatorilor sunt următoarele:

[...]

- (b) protecția intereselor legitime economice și sociale ale acestora; în special, împotriva practicilor comerciale neloiale și a includerii clauzelor abuzive în contracte;

[...]”

- 14 Articolul 60 din Decretul legislativ regal 1/2007, intitulat „Informații precontractuale”, prevede:

„1. Înainte ca un contract sau o ofertă de același tip să producă efecte obligatorii asupra consumatorului sau a utilizatorului, comerciantul trebuie să îi furnizeze consumatorului, în mod clar și inteligibil, informații pertinente, corecte și suficiente cu privire la principalele caracteristici ale contractului, în special cu privire la condițiile sale juridice și economice, cu condiția ca acestea să nu rezulte în mod clar din context.

[...]”

- 15 Potrivit articolului 80 din Decretul legislativ regal 1/2007, intitulat „Cerințe referitoare la clauzele care nu au fost negociate individual”:

„1. În contractele încheiate cu consumatorii și cu utilizatorii, care cuprind clauze ce nu au fost negociate individual [inclusiv contractele încheiate de administrația publică și de entitățile și întreprinderile care depind de acestea, trebuie să îndeplinească următoarele cerințe:

[...]

- c) buna-credință și echilibrul just între drepturile și obligațiile părților, ceea ce exclude, în orice caz, utilizarea clauzelor abuzive.

[...]"

- 16 Articolul 82 din Decretul legislativ regal 1/2007, intitulat „Noțiunea de clauze abuzive”, prevede:

„1. Sunt considerate clauze abuzive orice dispoziții care nu au fost negociate individual și orice practici care nu au fost acceptate în mod expres, care, contrar cerinței de bună-credință, creează în detrimentul consumatorului și al utilizatorului un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract.

[...]"

- 17 Articolul 27 din Orden EHA/2899/2011 de transparencia y protección del cliente de servicios bancarios (Ordinul ministerial 2899/2011 privind transparența și protecția clienților serviciilor bancare) din 28 octombrie 2011 (BOE nr. 261 din 29 octombrie 2011, p. 113242), intitulat „Rate oficiale ale dobânzii”, prevede la alineatul 1 litera a):

„1. În vederea aplicării lor de către organismele de credit, potrivit condițiilor stabilite în prezentul decret ministerial, următoarele rate oficiale ale dobânzii vor fi publicate lunar:

- a) ratele medii ale împrumuturilor ipotecare pentru o perioadă mai mare de trei ani în vederea achiziționării unei locuințe al cărei preț este stabilit pe piața liberă acordate de casele de economii în Spania.”

- 18 Ley 14/2013 de apoyo a los emprendedores y su internacionalización (Legea 14/2013 privind sprijinirea antreprenorilor și internaționalizarea lor) din 27 septembrie 2013 (BOE nr. 233 din 28 septembrie 2013, p. 78787) prevede, la cea de a cincisprezecea dispoziție adițională, că ratele eliminate menționate la alineatul 1 al acestei dispoziții, al căror indice bazat pe rata medie a împrumuturilor ipotecare ale caselor de economii spaniole (denumit în continuare „IRPH al caselor de economii spaniole”), sunt înlocuite cu rata sau cu indicele de referință substitutiv prevăzut în contract și că, în lipsa unei rate substitutive prevăzute în contract, rata substitutivă este „rata oficială a dobânzii denumită «rata medie a împrumuturilor ipotecare cu o durată mai mare de trei ani în scopul achiziționării de locuințe de pe piața liberă, acordate de instituțiile de credit în Spania», la care se aplică o marjă echivalentă cu media aritmetică a diferențelor dintre rata eliminată și rata citată anterior, calculate pe baza datelor disponibile între data încheierii contractului și cea de la care rata a fost efectiv substituită”.

Litigiul principal și întrebările preliminare

- 19 La 19 iulie 2001, domnul Gómez del Moral Guasch a încheiat cu Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, devenită Bankia, un contract de împrumut ipotecar în valoare de 132 222,66 euro având ca obiect finanțarea achiziționării unei locuințe.
- 20 Punctul 3 bis din acest contract, denumit „Rata variabilă a dobânzii”, conține o clauză în temeiul căreia rata variabilă a dobânzii pe care consumatorul trebuie să o plătească variază în funcție de IRPH al caselor de economii spaniole (denumite în continuare „clauzele în litigiu”). Această clauză în litigiu are următorul cuprins:

„Rata dobânzii contractuale este determinată pe perioade semestriale, calculate începând de la data semnării contractului, rata aferentă primului semestru fiind cea menționată în cuprinsul celei de a treia clauze financiare. Pentru semestrele următoare, rata aplicabilă este rata medie a împrumuturilor ipotecare cu o durată mai mare de trei ani în scopul achiziționării unei locuințe de pe piața liberă

acordate de casele de economii, în vigoare la momentul revizuirii, care este publicată în mod oficial de Banca Spaniei la intervale regulate în *Boletín Oficial del Estado*, pentru împrumuturile ipotecare cu rată variabilă în scopul achiziționării unei locuințe, rotunjită în sus cu un sfert de punct procentual și majorată cu 0,25 puncte procentuale.”

- 21 Domnul Gómez del Moral Guasch a introdus o acțiune la Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (Tribunalul de Primă Instanță nr. 38 din Barcelona, Spania) prin care a solicitat să se constate nulitatea acestei clauze ca urmare a pretinsului său caracter abuziv.
- 22 Instanța de trimitere precizează, mai întâi, că indexarea dobânzilor variabile ale unui împrumut ipotecar calculată pe baza IRPH al caselor de economii spaniole este mai puțin favorabilă decât cea calculată pe baza ratei medii de pe piața interbancară europeană (denumită în continuare „indicele Euribor”), care ar fi utilizată în 90 % din împrumuturile ipotecare din Spania. Utilizarea IRPH al caselor de economii spaniole ar determina un cost suplimentar de aproximativ 18 000-21 000 de euro per credit.
- 23 Instanța de trimitere ridică în continuare problema dacă faptul că IRPH al caselor de economii spaniole este un indice reglementat are drept consecință că excepția prevăzută la articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie să se aplice, chiar dacă supunerea părților la contractul de împrumut la acest indice rezultă din aplicarea unei clauze din acest contract.
- 24 În plus, instanța de trimitere ridică problema dacă consumatorul trebuie să fie informat cu privire la metoda de calcul al indicelui de referință, precum și la evoluția acestuia în trecut pentru a putea aprecia costul financiar al împrumutului contractat. În această privință, instanța de trimitere arată că, pentru a garanta un nivel de protecție a consumatorului mai ridicat decât cel prevăzut de această directivă, excepția care decurge din articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 nu a fost transpusă în ordinea juridică spaniolă.
- 25 Pe de altă parte, instanța de trimitere ridică problema dacă, în caz de neconformitate a clauzei în litigiu cu dreptul Uniunii, înlocuirea indicelui Euribor cu IRPH al caselor de economii spaniole sau rambursarea numai a capitalului împrumutat fără plata dobânzilor ar fi conforme cu Directiva 93/13.
- 26 În aceste condiții, Juzgado de Primera Instancia nr. 38 de Barcelona (Tribunalul de Primă Instanță nr. 38 din Barcelona) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:
 - „1) [IRPH al caselor de economii spaniole] trebuie să fie supus controlului instanței, în sensul că aceasta trebuie să examineze dacă este inteligibil pentru consumator, fără să constituie un impediment faptul că este reglementat de acte cu putere de lege sau de norme administrative, având în vedere că nu figurează printre situațiile prevăzute la articolul 1 alineatul (2) din Directiva [93/13], întrucât nu este vorba despre o dispoziție obligatorie, dobânda variabilă și remuneratorie fiind inclusă în mod opțional în contract de către profesionist?
 - 2) a) În conformitate cu articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, netranspusă în ordinea juridică [spaniolă], contravine Directivei 93/13 și articolului 8 din aceasta faptul că o instanță spaniolă invocă și aplică articolul 4 alineatul (2) din directivă, având în vedere că această dispoziție nu a fost transpusă în ordinea juridică spaniolă ca urmare a voinței legiuitorului, care a dorit să asigure un nivel de protecție complet cu privire la toate clauzele care pot fi incluse de profesionist într-un contract încheiat cu consumatorii, inclusiv cele care afectează obiectul principal al contractului, chiar dacă ar fi redactate în mod clar și inteligibil?

- 2) b) În orice caz, este necesar, în vederea înțelegerii clauzei principale, în speță a IRPH [al caselor de economii spaniole], să se transmită sau să fie făcute publice informații privind următoarele fapte sau date ori o parte dintre acestea:
- i) explicarea modalității de stabilire a ratei de referință, cu alte cuvinte comunicarea faptului că indicele respectiv include comisioanele și celelalte costuri ale dobânzii nominale, că este vorba despre o medie simplă neponderată, că profesionistul t[rebui]e să știe și să transmită că se impune aplicarea unei marje negative și că informațiile furnizate nu sunt publice, spre deosebire de celălalt indice uzual, [indicele Euribor];
 - ii) explicarea modului în care a evoluat indicele respectiv în trecut și în care ar putea evolua în viitor, prin comunicarea și prin publicarea unor grafice în care să se explice în mod clar și inteligibil pentru consumator evoluția acestei rate speciale, în raport cu [indicele Euribor], care este rata uzuală pentru împrumuturile cu garanție ipotecară?
- 2) c) În cazul în care Curtea statuează că revine instanței de trimitere sarcina de a examina caracterul abuziv al clauzelor contractuale și de a deduce toate consecințele în conformitate cu dreptul național, se solicită Curții să stabilească dacă nefurnizarea unor informații cu privire la toate aceste aspecte nu determină lipsa caracterului inteligibil al clauzei, întrucât aceasta nu este clară pentru consumatorul mediu, în sensul articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13, sau dacă omiterea lor ar presupune un tratament neloial al consumatorului din partea profesionistului și, prin urmare, astfel încât, dacă consumatorul ar fi fost informat în mod corespunzător, nu ar fi acceptat aplicarea IRPH [al caselor de economii spaniole] ca indice de referință pentru împrumutul său?
- 3) În cazul în care se declară nulitatea IRPH [al caselor de economii spaniole] [...] care dintre următoarele două consecințe, în lipsa unui acord între părți sau dacă acesta este mai prejudiciabil pentru consumator, ar fi conformă cu articolul 6 alineatul (1) și cu articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13:
- i) revizuirea contractului, prin aplicarea unui indice substitutiv uzual, [indicele Euribor], întrucât este vorba despre un contract bazat în esență pe un interes pecuniar al [instituției de credit], [care are calitatea de] profesionist;
 - ii) neaplicarea dobânzii, cu unica obligație a împrumutătorului sau a debitorului de a rambursa capitalul împrumutat în termenele prevăzute?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

- 27 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, în cadrul procedurii de cooperare între instanțele naționale și Curte instituite la articolul 267 TFUE, este de competența acesteia să ofere instanței naționale un răspuns util, care să îi permită să soluționeze litigiul cu care este sesizată. Din această perspectivă, Curtea trebuie, dacă este cazul, să reformuleze întrebările care îi sunt adresate (Hotărârea din 7 august 2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, punctul 34).
- 28 În această privință, prima întrebare vizează, desigur, ca atare, IRPH al caselor de economii spaniole. Cu toate acestea, pentru a oferi un răspuns util instanței de trimitere, este necesar să se înțeleagă această întrebare în sensul că, prin intermediul ei, instanța menționată solicită să se stabilească dacă articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că este exclusă din domeniul de aplicare al acestei directive o clauză a unui contract de împrumut ipotecar încheiat între un consumator și un profesionist, care prevede că rata dobânzii aplicabile împrumutului se bazează pe unul dintre indicii de referință oficiali prevăzuți de reglementarea națională care pot fi aplicați de instituțiile de credit împrumuturilor ipotecare.

- 29 Conform acestei dispoziții, clauzelor contractuale care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii nu li se aplică dispozițiile Directivei 93/13.
- 30 Dispoziția menționată instituie astfel o excludere a acestor clauze din domeniul de aplicare al Directivei 93/13, această excludere fiind de strictă interpretare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctele 27 și 31, precum și jurisprudența citată).
- 31 Această excludere presupune îndeplinirea a două condiții: pe de o parte, clauza contractuală trebuie să reflecte un act cu putere de lege sau o normă administrativă, iar pe de altă parte, actul sau norma respectivă trebuie să fie obligatorie (Hotărârea din 10 septembrie 2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, punctul 78, precum și Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 28).
- 32 Pentru a stabili dacă aceste condiții sunt îndeplinite, Curtea a hotărât că îi revine instanței naționale sarcina să verifice dacă clauza contractuală vizată reflectă prevederile din dreptul național care se aplică în mod imperativ între părțile contractante independent de alegerea lor sau prevederile care sunt de natură supletivă și, prin urmare, aplicabile *ope legis*, cu alte cuvinte în lipsa unui acord diferit între părți în această privință (Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punctul 26, Hotărârea din 10 septembrie 2014, Kušionová C-34/13, EU:C:2014:2189, punctul 79, precum și Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctele 29 și 30).
- 33 În speță, din descrierea efectuată de instanța de trimitere a reglementării naționale aplicabile în cauza principală rezultă că această reglementare nu conținea obligația de a prevedea, în clauzele de remunerație incluse în contracte de împrumut ipotecar, aplicarea unuia dintre cei șase indici oficiali prevăzuți de circular 8/1990 del Banco de España, a entidades de crédito, sobre transparencia de las operaciones y protección de la clientela (Circulara 8/1990 a Băncii Spaniei în atenția instituțiilor de credit, referitoare la transparența operațiunilor și la protecția clienților) din 7 septembrie 1990 (BOE nr. 226 din 20 septembrie 1990, p. 27498), în versiunea sa aplicabilă litigiului principal (denumită în continuare „Circulara 8/1990”).
- 34 În această privință, astfel cum a arătat în esență domnul avocat general la punctele 78-83 din concluziile sale, rezultă, sub rezerva unor verificări efectuate de instanța de trimitere, că Ordinul din 5 mai 1994 nu impunea, pentru împrumuturile cu o rată variabilă a dobânzii, utilizarea unuia dintre cei șase indici de referință oficiali, inclusiv IRPH al caselor de economii spaniole, ci se limita la stabilirea condițiilor care trebuiau îndeplinite de „indicii sau de ratele de referință” pentru a putea fi utilizați de instituțiile de credit.
- 35 Prin urmare, sub rezerva unor eventuale verificări efectuate de instanța de trimitere, Bankia avea, astfel cum reiese din cuprinsul punctului 3 bis alineatul 1 litera d) din anexa II la Ordinul din 5 mai 1994, posibilitatea de a defini rata variabilă a dobânzii „în orice alt mod, cu condiția ca aceasta să fie clară, concretă și inteligibilă pentru persoana împrumutată și să fie conformă cu dreptul”.
- 36 În consecință, referirea la IRPH al caselor de economii spaniole în clauza în litigiu, în vederea calculării dobânzilor datorate în cadrul contractului în discuție în litigiul principal, nu rezultă dintr-un act cu putere de lege sau o normă administrativă imperativă în sensul jurisprudenței amintite la punctele 31 și 32 din prezenta hotărâre. Sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, această clauză intră, așadar, în domeniul de aplicare al Directivei 93/13.
- 37 Rezultă că trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că intră în domeniul de aplicare al acestei directive clauza dintr-un contract de împrumut ipotecar încheiat între un consumator și un profesionist, care prevede că rata dobânzii aplicabile împrumutului se bazează pe unul dintre indicii de referință oficiali prevăzuți de

reglementarea națională care pot fi aplicați de instituțiile de credit împrumuturilor ipotecare, atunci când această reglementare nu prevede nici aplicarea imperativă a acestui indice, independent de alegerea părților, nici aplicarea supletivă a acestuia, în lipsa unui acord diferit între aceleași părți.

Cu privire la a doua întrebare litera a)

- 38 Prin intermediul celei de a doua întrebări litera a), instanța de trimitere solicită să se stabilească în esență dacă Directiva 93/13, în special articolul 8 din aceasta, se opune posibilității ca o instanță națională să aplice articolul 4 alineatul (2) din această directivă pentru a nu aprecia caracterul eventual abuziv al unei clauze contractuale redactate în mod clar și inteligibil și care privește obiectul principal al contractului, atunci când această din urmă dispoziție nu a fost transpusă în ordinea juridică a acestui stat membru.
- 39 Cu toate acestea, din explicațiile cuprinse în decizia de trimitere cu privire la a doua întrebare reiese că, prin intermediul primei părți a acesteia, instanța de trimitere ridică în special problema posibilității unei instanțe naționale, chiar în lipsa unei transpuneri a articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 în dreptul intern, de a controla dacă o clauză precum clauza în litigiu îndeplinește cerința privind transparența prevăzută de această directivă.
- 40 În speță, trebuie să se constate, cu titlu introductiv, că instanța de trimitere a adresat a doua întrebare litera a) plecând de la premisa că transpunerea articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 în ordinea juridică spaniolă lipsește.
- 41 La rândul lor, Bankia și guvernul spaniol susțin că Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania), în hotărârea 406/2012 din 18 iunie 2012 (ES:TS:2012:5966) și în hotărârea 241/2013 din 9 mai 2013 (ES:TS:2013:1916), a arătat că legiuitorul spaniol transpusese articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 în dreptul național prin Ley 7/1998 sobre condiciones generales de la contratación (Legea 7/1998 privind condițiile generale ale contractelor) din 13 aprilie 1998 (BOE nr. 89 din 14 aprilie 1998, p. 12304). Din aceste hotărâri ar rezulta, în primul rând, că expresia „just echilibru al contrapartidelor”, care figura în legislația spaniolă anterioară adoptării Directivei 93/13, a fost înlocuită prin expresia „dezechilibru semnificativ între drepturi și obligații”, în vederea limitării controlului privind eventualul caracter abuziv al unei clauze contractuale, în al doilea rând, că prețul și echilibrul prestațiilor propriu-zise nu pot face obiectul unui control și, în al treilea rând, că elementele esențiale ale contractului, deși sunt excluse de la un control pe fond, pot face totuși obiectul unui control având ca obiect criteriul inserției și transparența.
- 42 Cu toate acestea, având în vedere precizarea făcută la punctul 39 din prezenta hotărâre cu privire la domeniul de aplicare al celei de a doua întrebări litera a), nu este necesară pronunțarea cu privire la transpunerea efectivă a articolului 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 în ordinea juridică spaniolă.
- 43 Astfel, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, sistemul de protecție pus în aplicare de Directiva 93/13 se întemeiază pe ideea că, în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, consumatorul se află într-o situație de inferioritate față de vânzător sau de furnizor, situație care îl determină să adere la condițiile redactate în prealabil de vânzător sau de furnizor, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (a se vedea printre altele Hotărârea din 3 iunie 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, punctul 27 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 49).
- 44 Având în vedere o astfel de situație de inferioritate, Directiva 93/13 obligă statele membre să prevadă un mecanism care să asigure ca orice clauză contractuală care nu a făcut obiectul unei negocieri individuale să poată fi controlată pentru aprecierea eventualului său caracter abuziv. În acest cadru, instanței naționale îi revine sarcina să determine, ținând seama de criteriile prevăzute la articolul 3

alineatul (1) și la articolul 5 din Directiva 93/13, dacă, având în vedere împrejurările proprii ale speței, o astfel de clauză îndeplinește cerințele bunei-credințe, echilibrului și transparenței prevăzute de această directivă (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punctele 42-48, Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 40, și Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 50).

- 45 Articolul 4 alineatul (2) din Directiva 93/13 coroborat cu articolul 8 din aceasta permite statelor membre să prevadă, în legislația prin care se transpune această directivă, că „aprecierea caracterului abuziv” nu se referă la clauzele avute în vedere de această dispoziție, în măsura în care aceste clauze sunt redactate în mod clar și inteligibil (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 iunie 2010, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid, C-484/08, EU:C:2010:309, punctul 32, și Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 41).
- 46 În plus, Curtea a subliniat că aceeași cerință a redactării clare și inteligibile figurează la articolul 5 din Directiva 93/13, care prevede că clauzele contractuale scrise trebuie „întotdeauna” să îndeplinească această cerință (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctele 67 și 68, precum și Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 43). Rezultă că aceasta din urmă se aplică în orice caz, inclusiv atunci când o clauză intră în domeniul de aplicare al articolului 4 alineatul (2) din directiva menționată și chiar dacă statul membru vizat nu a transpus această dispoziție. Această cerință nu poate fi redusă numai la caracterul inteligibil al unei clauze contractuale pe plan formal și gramatical (Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 71).
- 47 Prin urmare, trebuie să se răspundă la a doua întrebare litera a) că Directiva 93/13, în special articolul 4 alineatul (2) și articolul 8 din aceasta, trebuie interpretată în sensul că o instanță a unui stat membru este obligată să controleze caracterul clar și inteligibil al unei clauze contractuale privind obiectul principal al contractului, independent de transpunerea articolului 4 alineatul (2) din această directivă în ordinea juridică a acestui stat membru.

Cu privire la a doua întrebare literale b) și c)

- 48 Prin intermediul celei de a doua întrebări literale b) și c), instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă Directiva 93/13, în special articolul 4 alineatul (2) și articolul 5 din aceasta, trebuie interpretată în sensul că, pentru a respecta cerința de transparență a unei clauze contractuale din cadrul unui contract de împrumut ipotecar, prin care se stabilește o rată variabilă a dobânzii, al cărei mod de calcul este considerat complex pentru un consumator mediu, profesionistul trebuie să comunice consumatorului informații privind metoda de calcul al indicelui pe baza căruia se calculează rata dobânzii, precum și evoluția acestui indice în trecut și modul în care acesta ar putea evolua pe viitor.
- 49 În această privință, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctele 106-109 din concluziile sale, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții referitoare la cerința transparenței, pentru un consumator, informarea, înaintea încheierii unui contract, cu privire la condițiile contractuale și la consecințele respectivei încheieri este de o importanță fundamentală. Acesta din urmă decide, în special pe baza respectivei informări, dacă dorește să se oblige față de un vânzător sau de furnizor potrivit condițiilor redactate în prealabil de acesta (Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punctul 44, Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 70, Hotărârea din 21 decembrie 2016, Gutiérrez Naranjo și alții, C-154/15, C-307/15 și C-308/15, EU:C:2016:980, punctul 50, precum și Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 48).

- 50 Rezultă că, astfel cum s-a arătat deja la punctul 46 din prezenta hotărâre, cerința privind transparența clauzelor contractuale, astfel cum rezultă din articolul 4 alineatul (2) și din articolul 5 din Directiva 93/13, nu poate fi redusă numai la caracterul inteligibil al acestora pe plan formal și gramatical. Întrucât sistemul de protecție pus în aplicare de directiva menționată se întemeiază pe ideea că un consumator se află într-o situație de inferioritate față de vânzător sau de furnizor în ceea ce privește, printre altele, nivelul de informare, această cerință privind redactarea clară și inteligibilă a clauzelor contractuale și, prin urmare, privind transparența, impusă de aceeași directivă, trebuie înțeleasă în mod extensiv (Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctele 71 și 72, precum și Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 44).
- 51 În ceea ce privește o clauză care prevede, în cadrul unui contract de împrumut ipotecar, o remunerație a acestui împrumut prin intermediul unor dobânzi calculate pe baza unei rate variabile, această cerință trebuie, așadar, înțeleasă ca impunând nu numai ca respectiva clauză să fie inteligibilă pentru consumator din punct de vedere formal și gramatical, ci și ca un consumator mediu, normal informat și suficient de atent și de avizat să poată fi în măsură să evalueze, astfel, pe baza unor criterii clare și inteligibile, consecințele economice, potențial semnificative, care rezultă dintr-o asemenea clauză privind obligațiile sale financiare (a se vedea în acest sens și prin analogie Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 75, precum și Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 51).
- 52 Întrucât competența Curții privește doar interpretarea dispozițiilor dreptului Uniunii, în speță a Directivei 93/13 (a se vedea în acest sens Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punctul 48 și jurisprudența citată), revine instanței de trimitere sarcina de a efectua verificările necesare în această privință, având în vedere ansamblul elementelor de fapt pertinente, printre care se numără publicitatea și informațiile furnizate de împrumutător în cadrul negocierii unui contract de împrumut (Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 74, Hotărârea din 26 februarie 2015, Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, punctul 75, precum și Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 46). Mai precis, revine instanței naționale, atunci când ține seama de toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului, obligația să verifice că, în cauza respectivă, au fost comunicate consumatorului toate elementele care pot avea un efect asupra îndeplinirii obligației sale și care îi permit acestuia să evalueze, printre altele, costul total al împrumutului său. Joacă un rol decisiv în această apreciere, pe de o parte, aspectul dacă clauzele sunt redactate în mod clar și inteligibil așa încât să îi permită unui consumator mediu, astfel cum este descris la punctul 51 din prezenta hotărâre, să evalueze un astfel de cost și, pe de altă parte, împrejurarea legată de lipsa menționării în contractul de credit a informațiilor considerate, având în vedere natura bunurilor sau serviciilor pentru care s-a încheiat contractul, drept esențiale (Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriciuc și alții, C-186/16, EU:C:2017:703, punctul 47 și jurisprudența citată).
- 53 În ceea ce privește o clauză precum cea vizată la punctul 51 din prezenta hotărâre, care conține o referire la o rată variabilă a cărei valoare exactă nu poate fi stabilită într-un contract de credit pe întreaga durată a acestui contract, trebuie să se constate, astfel cum a arătat domnul avocat general la punctele 122 și 123 din concluziile sale, că este pertinentă în vederea acestei examinări împrejurarea că elementele principale referitoare la calculul IRPH al caselor de economii spaniole erau ușor accesibile oricărei persoane care intenționa să contracteze un împrumut ipotecar, din moment ce aceste elemente figurau în Circulara 8/1990 publicată în *Boletín Oficial del Estado*. Această împrejurare era astfel de natură să permită unui consumator suficient de atent și de avizat să înțeleagă că indicele respectiv era calculat pe baza unei medii a ratelor împrumuturilor ipotecare cu o durată mai mare de trei ani în vederea achiziționării unei locuințe, incluzând astfel media marjelor și a cheltuielilor practicate de aceste instituții, și că, în contractul de împrumut ipotecar vizat, indicele menționat era rotunjit la un sfert de punct procentual superior la care se adăuga încă o marjă de 0,25 %.

- 54 Este de asemenea pertinentă pentru aprecierea caracterului transparent al clauzei în litigiul împrejurarea că, potrivit reglementării naționale în vigoare la data încheierii contractului în discuție în litigiul principal, instituțiile de credit erau obligate să informeze consumatorii cu privire la evoluția IRPH a caselor de economii spaniole în cursul celor doi ani calendaristici care precedă încheierea contractelor de împrumut, precum și cu privire la ultima valoare disponibilă. Astfel de informații sunt de asemenea de natură să ofere consumatorului o indicație obiectivă cu privire la consecințele economice care decurg din aplicarea unui astfel de indice și constituie un element de comparație util între calculul ratei variabile a dobânzii bazate pe IRPH al caselor de economii spaniole și alte formule de calcul al ratei dobânzii.
- 55 Prin urmare, instanța de trimitere va trebui să verifice dacă, în cadrul încheierii contractului în discuție în litigiul principal, Bankia a respectat efectiv toate obligațiile de informare prevăzute de reglementarea națională.
- 56 Având în vedere considerațiile care precedă, este necesar să se răspundă la a doua întrebare literale b) și c) că Directiva 93/13, în special articolul 4 alineatul (2) și articolul 5 din aceasta, trebuie interpretată în sensul că, pentru a respecta cerința de transparență a unei clauze contractuale prin care se stabilește o rată variabilă a dobânzii în cadrul unui contract de împrumut ipotecar, această clauză trebuie nu numai să fie inteligibilă pe plan formal și gramatical, ci și să permită ca un consumator mediu, normal informat și suficient de atent și de avizat să fie în măsură să înțeleagă funcționarea concretă a modului de calcul al acestei rate și să evalueze, astfel, pe baza unor criterii precise și inteligibile, consecințele economice, potențial semnificative, care rezultă dintr-o asemenea clauză privind obligațiile sale financiare. Constituie elemente deosebit de pertinente pentru aprecierea pe care instanța națională trebuie să o efectueze în această privință, pe de o parte, împrejurarea că elementele principale referitoare la calcularea acestei rate sunt ușor accesibile oricărei persoane care intenționează să contracteze un împrumut ipotecar, ca urmare a publicării modului de calcul al ratei respective, precum și, pe de altă parte, furnizarea de informații cu privire la evoluția trecută a indicelui pe baza căruia se calculează aceeași rată.

Cu privire la a treia întrebare

- 57 Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită în esență să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că se opun ca, în cazul nulității unei clauze contractuale abuzive prin care se stabilește un indice de referință pentru calcularea dobânzilor variabile ale unui împrumut și în lipsa unui acord contrar între părți, instanța națională să substituie acest indice cu un indice legal sau să impună persoanei împrumutate rambursarea capitalului împrumutat în termenele prevăzute în contractul menționat fără plata dobânzilor.
- 58 Trebuie amintit mai întâi că, în temeiul articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, instanțelor naționale le revine obligația de a înlătura aplicarea clauzelor abuzive pentru ca ele să nu producă efecte obligatorii pentru consumator, cu excepția cazului în care consumatorul se opune (a se vedea în acest sens Hotărârea din 4 iunie 2009, Pannon GSM, C-243/08, EU:C:2009:350, punctul 35, Hotărârea din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punctul 65, și Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 52).
- 59 În continuare, potrivit jurisprudenței Curții, atunci când instanța națională constată nulitatea unei clauze abuzive cuprinse într-un contract încheiat între un profesionist și un consumator, articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că se opune unei norme de drept național care permite instanței naționale să completeze acest contract modificând conținutul acestei clauze (Hotărârea din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punctul 73,

Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 77, precum și Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 53).

- 60 Astfel, în cazul în care instanța națională ar avea posibilitatea să modifice conținutul clauzelor abuzive care figurează într-un astfel de contract, o asemenea posibilitate ar putea aduce atingere realizării obiectivului pe termen lung urmărit prin articolul 7 din Directiva 93/13. Astfel, această posibilitate ar contribui la eliminarea efectului descurajator pe care îl are asupra profesioniștilor faptul că asemenea clauze abuzive pur și simplu nu sunt aplicate față de consumator, în măsura în care aceștia ar fi în continuare tentați să utilizeze clauzele menționate, știind că, chiar dacă acestea ar fi invalidate, contractul va putea fi totuși completat de instanța națională în măsura în care este necesar, garantând astfel interesul respectivilor profesioniști (Hotărârea din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, punctul 69, Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctul 79, și Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 54).
- 61 Cu toate acestea, Curtea a statuat deja că, într-o situație în care un contract încheiat între un profesionist și un consumator nu poate continua să existe după eliminarea unei clauze abuzive, articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 nu s-ar opune ca instanța națională, în temeiul principiilor din dreptul contractelor, să elimine clauza abuzivă prin înlocuirea acesteia cu o dispoziție de drept național cu caracter supletiv, în situații în care invalidarea clauzei abuzive ar obliga instanța să anuleze contractul în ansamblul său, expunându-l prin aceasta pe consumator unor consecințe deosebit de prejudiciabile, astfel încât acesta din urmă ar fi în acest fel penalizat (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctele 80-84, Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctele 56 și 64, precum și Hotărârea din 3 octombrie 2019, Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, punctul 48).
- 62 În această privință, Curtea a statuat că o asemenea înlocuire este deplin justificată în lumina finalității Directivei 93/13. Astfel, ea este conformă cu obiectivul articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, întrucât această dispoziție urmărește să înlocuiască echilibrul formal pe care îl instituie contractul dintre drepturile și obligațiile cocontractanților cu un echilibru real, de natură să restabilească egalitatea între aceste părți, iar nu să anuleze toate contractele care conțin clauze abuzive (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctele 81 și 82, precum și jurisprudența citată, și Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 57).
- 63 În cazul în care, într-o situație precum cea descrisă la punctul 61 din prezenta hotărâre, nu ar fi permisă înlocuirea unei clauze abuzive cu o dispoziție de drept național cu caracter supletiv, instanța fiind obligată să anuleze contractul în ansamblul său, consumatorul ar putea fi expus unor consecințe deosebit de prejudiciabile, așa încât caracterul descurajator care rezultă din anularea contractului ar risca să fie compromis. Astfel, în ceea ce privește un contract de împrumut, o asemenea anulare ar avea în principiu drept consecință exigibilitatea imediată a sumei împrumutate care rămâne datorată în proporții ce riscă să depășească capacitățile financiare ale consumatorului și, din această cauză, tinde să îl penalizeze mai degrabă pe acesta decât pe împrumutător, care, pe cale de consecință, nu ar fi descurajat să insereze astfel de clauze în contractele pe care le propune (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punctele 83 și 84, precum și Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 58).
- 64 În consecință, este necesar să se considere că, în situația în care un contract de împrumut ipotecar încheiat între un profesionist și un consumator nu poate continua să existe după eliminarea unei clauze abuzive al cărei text este inspirat de o dispoziție legislativă aplicabilă în cazul unui acord între părțile la contract, articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 nu poate fi interpretat în sensul că se

opune ca instanța națională, pentru a evita nulitatea acestui contract, să înlocuiască această clauză cu noul text al acestei dispoziții legislative de referință introdus ulterior încheierii contractului, în măsura în care anularea contractului l-ar expune pe consumator unor consecințe deosebit de prejudiciabile (a se vedea prin analogie Hotărârea din 26 martie 2019, Abanca Corporación Bancaria și Bankia, C-70/17 și C-179/17, EU:C:2019:250, punctul 59).

- 65 În speță, clauza în litigiu prevede că rata variabilă a dobânzii se calculează pe baza IRPH al caselor de economii spaniole. Cu toate acestea, din dosarul aflat la dispoziția Curții reiese că acest indiciu legal, prevăzut de Circulara 8/1990, a fost înlocuit, în temeiul celei de a cincisprezecea dispoziții adiționale din Legea 14/2013 din 27 septembrie 2013, cu un indiciu de substituție, pe care guvernul spaniol îl califică drept „supletiv”. Astfel, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, această dispoziție adițională prevede aplicarea acestui indice de substituție în lipsa unui acord diferit între părțile la contract.
- 66 În acest context, instanța de trimitere, în ipoteza în care ar trebui să constate, în primul rând, caracterul abuziv al clauzei în litigiu, în al doilea rând, că contractul de împrumut ipotecar în discuție în litigiul principal nu ar putea supraviețui fără această clauză și, în al treilea rând, că anularea acestui contract ar expune reclamantul din litigiul principal unor consecințe deosebit de prejudiciabile, ar putea înlocui clauza menționată cu indicele de substituție vizat de Legea 14/2013 din 27 septembrie 2013, în măsura în care acesta poate fi considerat ca având un caracter supletiv în raport cu dreptul național.
- 67 Prin urmare, trebuie să se răspundă la a treia întrebare că articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că nu se opun ca, în cazul nulității unei clauze contractuale abuzive prin care se stabilește un indice de referință pentru calcularea dobânzilor variabile ale unui împrumut, instanța națională să substituie acest indice cu un indice legal, aplicabil în lipsa unui acord contrar al părților la contract, în măsura în care contractul de împrumut ipotecar în cauză nu poate continua să existe în cazul eliminării clauzei abuzive menționate, iar anularea în ansamblu a acestui contract ar expune consumatorul la consecințe deosebit de prejudiciabile.

Cu privire la cererea de limitare în timp a efectelor prezentei hotărâri

- 68 Întrucât a treia întrebare preliminară a fost formulată astfel încât să vizeze eventualitatea „nulității IRPH al caselor de economii spaniole”, guvernul spaniol, în observațiile sale scrise și orale în fața Curții, a solicitat acesteia să limiteze în timp efectele hotărârii sale. Trebuie precizat că cererea guvernului spaniol se întemeiază pe ipoteza în care, în cazul nulității unei clauze contractuale precum clauza în litigiu, contractul de împrumut ar continua să existe fără plata unor dobânzi.
- 69 Astfel cum s-a amintit la punctul 52 din prezenta hotărâre, competența Curții privește numai interpretarea dispozițiilor dreptului Uniunii, în speță a Directivei 93/13.
- 70 Or, din răspunsul la a treia întrebare preliminară reiese că, în cazul nulității unei clauze precum clauza în litigiu, instanța națională este abilitată, în condițiile amintite la punctul 67 din prezenta hotărâre, să substituie indicele reținut în clauză cu un indice legal aplicabil în lipsa unui acord contrar al părților la contract.
- 71 În aceste condiții, consecințele financiare ale unei eventuale nulități a unei astfel de clauze, pentru instituțiile bancare, privite individual și pentru sistemul bancar, privit în ansamblul său, nu pot fi stabilite doar pe baza interpretării dreptului Uniunii realizate de Curte în cadrul prezentei cauze (a se vedea prin analogie Hotărârea din 21 martie 2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, punctele 60 și 61).
- 72 Rezultă că nu este necesar să fie limitate în timp efectele prezentei hotărâri.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 73 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

- 1) **Articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretat în sensul că intră în domeniul de aplicare al acestei directive clauza dintr-un contract de împrumut ipotecar încheiat între un consumator și un profesionist, care prevede că rata dobânzii aplicabile împrumutului se bazează pe unul dintre indicii de referință oficiali prevăzuți de reglementarea națională care pot fi aplicați de instituțiile de credit împrumuturilor ipotecare, atunci când această reglementare nu prevede nici aplicarea imperativă a acestui indice, independent de alegerea părților, nici aplicarea supletivă a acestuia, în lipsa unui acord diferit între aceleași părți.**
- 2) **Directiva 93/13, în special articolul 4 alineatul (2) și articolul 8 din aceasta, trebuie interpretată în sensul că o instanță a unui stat membru este obligată să controleze caracterul clar și inteligibil al unei clauze contractuale privind obiectul principal al contractului, independent de transpunerea articolului 4 alineatul (2) din această directivă în ordinea juridică a acestui stat membru.**
- 3) **Directiva 93/13, în special articolul 4 alineatul (2) și articolul 5 din aceasta, trebuie interpretată în sensul că, pentru a respecta cerința de transparență a unei clauze contractuale prin care se stabilește o rată variabilă a dobânzii în cadrul unui contract de împrumut ipotecar, această clauză trebuie nu numai să fie inteligibilă pe plan formal și gramatical, ci și să permită ca un consumator mediu, normal informat și suficient de atent și de avizat să fie în măsură să înțeleagă funcționarea concretă a modului de calcul al acestei rate și să evalueze, astfel, pe baza unor criterii precise și inteligibile, consecințele economice, potențial semnificative, care rezultă dintr-o asemenea clauză privind obligațiile sale financiare. Constituie elemente deosebit de pertinente pentru aprecierea pe care instanța națională trebuie să o efectueze în această privință, pe de o parte, împrejurarea că elementele principale referitoare la calcularea acestei rate sunt ușor accesibile oricărei persoane care intenționează să contracteze un împrumut ipotecar, ca urmare a publicării modului de calcul al ratei respective, precum și, pe de altă parte, furnizarea de informații cu privire la evoluția trecută a indicelui pe baza căruia se calculează aceeași rată.**
- 4) **Articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 trebuie interpretate în sensul că nu se opun ca, în cazul nulității unei clauze contractuale abuzive prin care se stabilește un indice de referință pentru calcularea dobânzilor variabile ale unui împrumut, instanța națională să substituie acest indice cu un indice legal, aplicabil în lipsa unui acord contrar al părților la contract, în măsura în care contractul de împrumut ipotecar în cauză nu poate continua să existe în cazul eliminării clauzei abuzive menționate, iar anularea în ansamblu a acestui contract ar expune consumatorul la consecințe deosebit de prejudiciabile.**

Semnături